

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Petri De Dusburg, Ordinis Teutonici Sacerdotis, Chronicon
Prussiae**

Petrus <de Dusburg>

Francofurti ; Lipsiae ; Regiom. Pruss., 1679

Dissertatio II. De Antiquis Prussiae Populis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-11850

DISSERTATIO II.

De

Antiquis Prussiae Populis.

- (1.) *Nomen Prussiae Sec. X. natum. Variis modis corruptum.* (2.) *Prussia habitata est jam sub initium Monarchia Persica. Succinum sive Electrum. Fabula de Phaëronte. Heliades. Electrides Insule. Eridanus sive Padus. Fundamentum fabulae de Phaëronte, Herodotus de Eridano. Diodorus Siculus de Electro. Basilia sive Baltia Insula. Galli sive Galatae sunt Celtæ. Antiqui etiam terram continentem vocarunt Insulam. An Basilia possit esse Prussia.* (3.) *Eridanus & Electrides an in Septentrione. Eridanus an idem qui Raduna. Cluverus defenditur. Goropius Becanus de Eridano. Quae maris Baltici antiquitus fuerint litora. Neria recens quando detecta. Insula in Mari Baltico ad Prussiam. Meniko de Querfurti Vistulam & Nogadum aggeribus munit. Motlavia fortasse idem olim qui Raduna. Prussia Veteribus cognita.* (4.) *Mathematici tempore Augusti Prussiam perlustrasse dicuntur. Refutatur hoc ipsum. Prussiae nomina Gelida, Sargaga, Vatinia, ficta sunt. Masos an Princeps fuerit Prussorum. Masovii secundum quosdam à Masone sive Maslao, secundum alios à Massagetis.* (5.) *Svevi non fuerunt primi Prussiae incolæ. Neq. Æstii. Besselius notatur. Æstii non fuerunt Svevi.* (6.) *Venedæ sive Venedi primi Prussiae incolæ. Habitarunt ad mare Balticum, Sinus Venedicus. Wenden, Windau, Vschewende à Vinnone Magistro Ensisferorum. Veneti & Venedi vicine voces fabulis occasionem præbent. Gothi quando Prussiam ingressi.* (7.) *Galindi, Sudini, Stavani Prussiae incolæ. Sarmatarum nomen generale, quorum populi multi. Sudinorum antiqua sedes.* (8.) *Gothi seu Gythones Prussiam habitaverunt. Fornandes notatur. Ulmerugia non est Culmensis Provincia. Prussi Gere appellantur.* (9.) *Æstii Prussia incolæ dicuntur iidem Itemesti, Æstri, Hæsti, Aisti.* (10.) *Æstii iidem qui Gothi. Ostiones, Istavones, Osterlingi, Austri. Quae sit Glessaria sive Austrania.* (11.) *Quas partes Prussiae Gothi tenuerint. Progressi etiam in Livoniam. Æstuarium Mentonomon.* (12.) *Ælveones, Hel-*

Helvecones non fuerunt Prussia incola. Elveopolis, Augusta Elveconum. Elvecones an sint Silesii, an sint Bornholmenfes. An Hela nomen Helveconum seruet. (13.) Heruli in Prussia. Non fuerunt diuersi à Sudinis & Galindis. (14.) Scyri & Hirri in Prussia. Vidioarii sive Viridarii Soladimista & Pollexiani. (15.) Undecim Provincia Prussica num à Widewuti filiis habeant nomina, Territoria in singulis terris non pauca fuerunt antiquitus.

I. Omen Prussiae Veteribus incognitum circa Seculum à reparata Salute decimum natum esse videtur. Primus enim qui ejus mentionem facit, est Anonymus Vita S. Adalberti, Prussorum Apostoli, Scriptor, ut ex Vita illà manifestum fit, ipsius Adalberti æqualis. Ibi namque inter alia & hæc habentur: *Erat autem istis diebus Romæ Imperatrix Theophania, mater ejus, qui nunc regnat, tertius & DEO iuvante maximus Otto.* Ex quibus liquet, & S. Adalbertum & hunc Scriptorem vergente ad finem Seculo decimo vixisse. Tribuitur quidem hæc Vita à nonnullis Cosmæ Pragensi Episcopo; sed perperam. Ex allegatis enim verbis intelleximus, Auctorem ejus Ottonem III. imperante vixisse, cum Cosmas Pragensis Sec. XI. sub Henrico IV. Imperatore floruerit, ut ipse de se Cosmas testatur *lib. 2. Hist. Bohem. ad an. 1086. pag. 42.* Reperitur eadem apud Canisium *Tom. V. Antiq. Lect.* Adjecta quoque est Historia Bohemica Cosmæ Pragensis separatim edita Francofurti. Habet Deinde Prussiae nomen & alius Vita S. Adalberti Scriptor Anonymus, quem vide apud Laurentium Surium *Tom. 2. ad d. 23. April.* Vixit & ille Seculo X. à Chr. Nat. ut Vitam illam inspicienti palam fit. Hos sequuntur alii magno numero Historici, in quibus Dithmarus Mersburgensis, qui initio Sec. XI. sub Henrico II. Imp. floruit. Hic Dithmarus: *In duodecimo, inquit, conversionis ac inclytæ conversationis suæ anno ad PRUSSIAM pergens, steriles hoc agros semine divino studuit fecundare.* Hæc ille *lib. 6. Chron. circa finem.* Reperitur insuper Prussiae nomen apud Adamum Bremensem, qui exeunte Sec. XI. vixit, in *lib. de Situ Danie & reliquorum Septentrionalium Regnorum pag. 147.* Post hos habet nomen Prussiae & Helmoldus Sec. XII. Scriptor. *lib. 1. Chron. Slavor. cap. 1.* Ex his jam evidens est, quid statuendum sit de Philippi Claveri

veri Dantiscani Viri cæteroqui doctissimi sententia, qui *primum, quorum Scripta extant*, hujus nominis meminisse autumat *Helmoldum, apud quem, ut & apud M. Adamum Bremensem sunt Pruzzi, ex patriâ Lubecensium, Hamburgensium & Bremensium dialecto, quâ dicuntur vulgò Prüzzen.* ut ait *lib. 3. Antiq. Germ. cap. 4.* Posteriorum seculorum Scriptores hoc nomen fœdè corruerunt. Adamum quidem, Bremensem & Helmoldum excusare potest Dialectus Lubecensium, de quâ Cluverum audivimus loquentem. Sic enim in vetustis Ordinis Teutonici monumentis occurrunt frequentissimè *Wazzer/essen/ heizen/ etc.* pro *Wasser/essen/ heissen.* Adde quod etiam in nummis Ord. Teuton. hæc terra non vocatur Prussia, sed Prucia, ut suo loco videbimus. At verò Sigebertum Gemblacensem nihil, præter locorum ignorantiam, excusat, quando Prussos appellat *BRWTIOS.* ad *An. 977. num. 6. pag. 587.* & alibi *BRUCHIOS.* ad *An. 1015. num. 13. pag. 592.* Longius aberrat Marianus Scotus, qui, nescio quid, de urbe quadam, *APRUTIS* dicta somniat, ubi S. Adalbertum pro CHRISTO sanguinem fudisse, refert ad *An. 995. num. 12. pag. 449.* Condonandum tamen hoc erit dictis Auctoribus, cum facilis hic fuerit, circa terram longè remotam & necdum, armis Germanorum tentatam, error. Quod enim nonnemo non ita pridem asseruit, Prussiam ab Ottone III. Imperatore domitam atq; Romano Imperio subjectam esse, id facilè potest explodi, cum antiquorum Historicorum testimoniis probari nullo modo queat. Helmoldus, quem in partes suas trahit, nihil horum habet, ut Helmoldum inspicienti manifestum est. Etsi verò Seculo demum X. à Christo nato nomen hoc Prussiæ Germanis innotuit, vel fortasse etiam circa illa demum tempora natum est; nos tamen per *περὸν ψι* sub eo comprehendemus etiam illas gentes, quæ antiquissimis temporibus hic locorum habitasse dicuntur.

II. Apud antiquos Historicos obscura quidem sunt Prussicarum gentium vestigia, non tamen prorsus nulla. Causam antiquis Scriptoribus has oras investigandi præbuit Succinum, quod in his oris antiquissimis etiam temporibus collectum, per orbem distrahi solebat. Jam antè tempora Herodoti Halicarnassæi antiquissimi Historicorum (utpote qui durante Monarchia Persica tempore Artaxerxis Longimani Olympiade 84. vixit) finxerant Foëtæ, Phaëtontis fulmine.

fulmine ictriforores, Heliades dictas, fletu in arbores populos mutatas, quotannis lacrymas fundere juxta Padum, qui tunc Eridanus vocabatur: E concrezione verò lacrymarum illarum gigni Electrum, ipsasque insulas, in quibus Electrum gignitur, vocari Electrudas. Auctor hujus fabulæ putatur esse Æschylus, quem sequuntur Philoxenus, Nicander, Euripides, Satyrus, alii. *Vid. Plinius lib. 37. Nat. Hist. cap. 2. in calce.* Videbant quidem procedente tempore viri prudentes, esse hæc Poëtarum somnia; animadvertabant tamen simul, aliquid veri sub his fabularum involucris contineri, cum & in aliis fabulis comminiscendis Poëtæ plerumque habuerint aliquod in Historia fundamentum. Prius illud cognoscimus ex illis Historicis, qui apertè negant generationem Electri in oris Italicis circa Padum amnem; negant item, ibidem reperiri Insulas, quæ vocentur Electrudes. Plinius ubi fabulam illam recensuit, addit: *Quod esse falsum, Italiae testimonio patet. Diligentiores eorum Electrudas Insulas in mari Adriatico esse dixerunt, ad quas dilaberetur Padus. Qua appellatione nullas unquam ibi fuisse certum est. Nec verò ullas ibi appositas esse, in quas quicquam cursu Padi de vehi possit.* Hæc ille. Refutat quoq; eam ipsam fabulam Diod. Siculus l. 5. *Biblioth. ante med. p. 302. Edit. Hanov. Græco-Lat.* Heraclitus etiam hoc ipsum inter Incrediblem retulit. n. 22. & 36. Suspucatos autem antiquos his fabulis aliquid subesse veri, itidem probatu haut difficile est. *Affertur à Germanis, inq. Plinius, in Pannoniam maxime provinciam. Inde Veneti primum, quos Græci Henetos vocant, rei famam fecere, proximi Pannonia, id accipientes circa mare Adriaticum. Pado verò annexa fabule videtur causa, hodièq; Transpadanarum agrestibus feminis monilium vice, succina gestantibus, maxime decoris gratia.* Et hoc est fundamentum Historicum, cur in Italia circa Padum generari succinum finxerint Poëtæ. Non substiterunt autem hic antiqui Scriptores, sed inquisiverunt ulterius, utrum aliis in locis reperiat Eridanus ille, ut & Electrudes, in quibus succinum generetur? Jam verò temporibus Herodoti fama percrebuerat, in Septentrionalibus oris esse Eridanum illum Electriferum, de quo sic Herodotus: *De extremitatibus Europæ, quod pro comperto referam non habeo. Neque enim assentior fluvium quendam esse Eridanum à Barbaris vocitatum, qui subit mare ad Septentrionem spectans, unde Electrum venire narratur. Nam vel ipsum coarguit nomen Eridanus, quod Græcum est non*

barbarum ab aliquo Poëtarum fictum. Sed etsi hoc studiosè quæsvi, à nemine, qui ipse viderit, accipere potui, quomodo se habeat mare ad illam Europæ partem. Ab extrema itaq; ad nos venit stannum Electrumque. Hæc Herodotus lib. 3. qui inscribitur Thalia multum post medium, p. 234. Alii post Herodotum Scriptores paulò dilucidius hanc rem proponunt, tametsi Eridani & Electridum non meminerint: E regione Scythiæ, inquit Diodorus Siculus, supra Galliam in Oceano Insula jacet, quam Basileam vocitant: in hæc succinum largè à fluctibus exspuitur, aliàs nusquam in orbe terrarum reperitur. Et cum fabulam de Phætonte in Eridanum sive Padum delapso in medium protulisset, subjicit: At cum omnes hanc fabulam commenti à vero aberrarint, aliudq; posterioribus Seculis eventus demonstrarint, veris potius historiis fides habenda est. Succinum enim in Insula (cujus jam est facta mentio) colligitur, & ab incolis in adversam trajicitur continentem, per quam porro in hæc usq; loca transfertur. Hæc Diodorus loco citato. Apud utrumque modò allegatorum auctorum Prussiam nostram designari existimamus, licet quædam nobis ob stare videantur. Primum, namque Diodorus Siculus terram illam succiniferam supra Galliam collocat, deinceps Insulam illam vocat, & denique tertio BASILIÆ (quam alii quoque BALTIAM appellant) nomen ipsi imponit, quæ Prussiæ nostræ convenire non videntur. Verùm & hos scopulos facilè evitabimus. Certum quippè est primò Diodorum Siculum etiam Germanos cis Rhenum habitantes appellare Γαλαῖς (i. e. Gallos, ut vertunt Interpretes) cum eo tempore, quo Diodorus vixit, nomen Germaniæ nondum innotuerit. Cluverus noster existimat pro voce Γαλαῖν apud Diodorum legendum esse Κελῶν, i. e. Celtarum, sub quibus non Galli tantum, sed & Germani tum comprehendebantur. Cum igitur Germani iis temporibus omnes Provincias inter Rhenum & Vistulam jacentes tenuerint Prussia quoque tunc supra Galliam sive Celticam ad septentrionem jacebat: Insulam verò eam esse crediderunt Veteres, regionum harum non satis gnari. Sic etiam Adamus Bremensis in mari Baltico tres Insulas Slavis conterminas esse dicit, primam Fimbriam, secundam Rugiam, & tertiam Sembiam, i. e. Samlandiam Prussiæ Provinciam, lib. de Situ Daniæ num. 76. pag. 146. seq. Basiliæ quoque nomen Prussiæ convenire videtur. Tametsi enim Hugo Grotius in Prolegomenis ad Histor. Longo-

Longo-

Longobard. aliique ipsum secuti per Basiliam, cuius etiam Pytheas meminit, intelligi volunt Scanziam sive Scandinaviam, i. e. hodiernam Suediam & Norwegiam; allegata tamen Diodori Siculi verba satis indicant Prussiam hic esse intelligendam, cum extra illam Insulam succinum nusquam reperiri statuat, quod certè de Scanzia sive Svedia dici non potest. Plinius licet primà fronte Grotio favere videatur, non favet tamen, si accuratius ipsius verba expendantur. Postquam enim de Basilia ex mente Pythæ quædam attulerat, subjicit deindè Scandinaviam, ut à Basilia diversam *lib. 4. Hist. Nat. c. 13. pag. 61.* Sed licet largiremur, per Basiliam non nisi Scandinaviam, intelligi, quod etiam clariùs indicat Julius Solinus, quando ex mente Xenophontis Lamphaceni à litore Scytharum in Insulam Balthiam (si tamen Basilia eadem est quæ Baltia) triduo navigari ejusque magnitudinem immensam & penè similem continenti statuit *in Polyhist. cap. 22.* Nihilominus illud sequitur, habitasse in Prussia tempore Diodori Siculi populos, qui succinum colligebant. Sed & ante tempora Herodoti hic habitasse gentes succinum colligentes, non minus est manifestum. Etsi enim Herodotus fidem nullam habet commento Poëtarum de Eridano amni, succinum tamen ab extremis oris, de quibus ibidem agit (nimirum Septentrionalibus) venire satis apertis testatur verbis.

III. Sunt etiam inter recentiores Geographos, qui Eridanum & Insulas Electrides in ipsâ Prussia quærunt, adeoque Poëtas non prorsus hic vanos fuisse autumant. Et fortasse jam olim Herodotus ipse famæ tunc pervulgatæ assensum præbuisset, nisi nomen Eridani non Barbarum, sed Græcum dubium ipsum tenuisset. Cogitare tamen facillè poterat, fortasse hoc nomen amni illi primùm à Græcis mercatoribus eò succini causa peregrinantibus fuisse impositum. Neque hoc novum est, Provincias nomina ab exteris accipere, quæ etiam aliquando in usu conservantur. Exempla hic, cum nota sint, cumulare non attinet. Itaque si à Græcis hoc nomen originem traxit, dici posset Græcos id nominis amni dedisse, quoniam mercatores certatim eodem confluebant, & non rarò inter se de succino concertabant. Nam *εϱιδαινω* seu *εϱιδυσινω* idem est quod certo, litigo. Vel etiam cogitare Herodotus potuisset, nomen illud amnis à Græcis Mercatoribus fuisse corruptum, cum in idiomate Prussorum

rum aliud sonaret. Sed quemnam Prussiae fluvium dicemus esse Eridanum illum? Goropius Becanus per Eridanum intelligit Vistulam, eoque nomine multum sibi Gedanum & Vistulam debere contendit, quod primus ipsis hoc retulerit ornamentum. *Vid. Gorop. Becan. in Venedicis pag. 994. seqq.* Cum verò Vistulae nunquam hoc nomen fuerit antiquitus attributum, neque hodie existit ejus rei vestigia, suspicatur Philippus Cluverus, Eridanum effictum esse ex nomine amnis Radunae, qui non procul à Vistula ortus, tandem etiam in eandem Vistulam se exonerat. *Vid. Cluver. lib. 3. Germ. Antiqu. cap. 34. post med.* Cluverum sequitur & Joannes Micraëlius *lib. 1. Chron. Pomeran. num. 4. pag. 4.* Secuti sumus & nos eam sententiam, in *Dissertatione de Originibus Prussicis An. 1674. edita.* Sed vidimus postea non omnibus hanc sententiam probari. Non ita pridem, enim nonnemo amicorum, eà libertate, quae in rebus adeo verulis fatisque intricatis merito cuique relinquitur, probare conatus est, Cluverum, cui tamen plurimum in pericia Geographica tribuit, affectibus obnoxium hæc scripsisse, ut Gedanum eà de causa sibi multum debere ostenderet. Tria verò statuit ipse: Primum, de *Adriatico mari Poëtarum sententias, meras esse fabulas, easq; tales, quae nulla fide Historicâ innitantur, secus quam in aliis poematibus fieri soeuit. In Adriatico enim mari neq; Insulae Electrides, neq; arbores illae in rupibus sunt sitae, nec Eridanus sive Padus succina vehit. p. 14.* Deinde Eridanum Radunae respondere negat. Tertio Electridas nullas in mari Baltico ad Prussiam reperiri contendit. *p. 17.* Verum quod ad primam attinet assertionem, illa certè per rationem subjectam minimè probatur. Possunt enim alia ex Historia reperiri fabulae hujus fundamenta. Indicat ea Plinius in verbis superiore numero citatis. Videlicet, quoniam circa Padum agrestes feminae monilium vice gestabant succina, commenti sunt Poëtae in Pado succina reperiri. Item quoniam Veneti succina emere solebant à Pannonibus, qui ea tunc à Venedis Baltici maris accolis sibi parabant: Inde Poëtae, quod Venedis erat tribuendum, attribuerunt Venetis, maris Adriatici accolis. Posteriores duas assertiones conjunctim aliquot argumentis evertere laborat. Primum dicit: *se sibi persuadere minimè posse, illam antiquitus faciem Prussiae fuisse, quae nunc est. Alluvionibus enim maris obnoxiam fuisse hanc regionem, mutationes vadorum, portuum, litorum avulsiones, quarum damnum vel nunc destructum*

destructum in Sambia S. Adalberti templum loquitur, ostendunt. Simile collium marinorum detecta juga indicant. Illam enim *Frisch Tierung* / qua unica Insula nunc Prussia videtur, olim aquis immersam fuisse plurimis Historiarum, monumentis evinci posset: Sane sub undis latuisse traditur non aliter quam nunc ad Brusteram scopulos aliquot millia passuum aquis tegi certò constat. Præter memoratam verò nulla adversus litus maris Baltici, quod Prussiam cingit, extant Insule. Sambia enim & Caronica excurrens Insularum nomen fugiunt. Verùm hæc nondum sententiam Cluveri de ponte dejicient. Nam, fuerint antiquitus alia maris Baltici litora, undè verò probabitur, prorsus non extitisse tunc Radunam fluvium, qui Poëtis posset fabularum præbere materiam? Si probari posset illa loca omnia, quæ nunc Raduna præterlabitur fuisse fluctibus marinis obruta, largiremur ipsi id quod intendit. Non fuisse autem illa undis tecta ipse videtur adstruere, quando alibi dicit, antè Herodoti tempora succinum fuisse lectum ab Æstis, & Gothonibus; qui tamen Gothones illa loca tum habitaverunt, quæ Raduna alluit. Deindè scire ego vellem quænam sint, illa plurima Historiarum monumenta, ex quibus Insulam illam, quæ *Frisch Tierung* / vel etiam *Danzker Tierung* vocatur, sub undis latuisse evinci possit? Fortasse digitum intendit ad Historiam illam, quam habet Hennebergerus in libello *de Veteri Prussia, & in Comment. ad Tab. Pruss. pag. 333.* Refert ibidem, ex nescio quo Joachimo *Rosenzweig* / circa finem Seculi duodecimi à CHRISTO nato totis duodecim annis ventos aquilonares assidue fuisse, adeò ut naves omnes in Prussia computruerint, eoque tempore detectam terram illam inter mare Balticum ac lacum recentem. Alia Historiarum monumenta ego non novi. Quis verò anilibus his fabellis plus deferret, quam probabilibus Cluveri argumentis? Certè tam diuturnis aquilonaribus ventis flantibus, terra, si qua existeret, potiùs absorberetur, quam sub undis latens detegeretur, ut situm Insulæ illius consideranti obscurum esse non potest. *Conf. ea, quæ in calce Num. XI. dicuntur.* Sed licet etiam concederetur non extitisse temporibus Herodoti illam Insulam, neque hodiè aliam præter hanc existere; quibus, quæso, argumentis probari poterit, non extitisse olim alias Insulas ad Prussiam, quæ jam sub undis latent? Extitisse sane tales, indubitatum videntur argumentum suppeditare sarmenta illa vitiginea,

nea, quæ ex proximis collibus marinis vi tempestatum avulsa ad litora cum succino propelluntur. Et licet ab hoc etiam præsidio depelleremur, nondum tamen manus dare victas necesse esset. Agnoscit enim ipse Auctor, antiquos Insulas appellasse, quæ ne Peninsularum quidem nomen satis sustinere videntur. Quid si ergò & hic dicamus, antiquos per Insulas illas intellexisse Sambiam, Neriam, ut vocatur, Curonensem, eamque Insulam, quam Nogadus & Vistula efficiunt? sed ne quis nobis occurrat, dicatq; , Insulam quam Vistula & Nojadus efficiunt tunc nondum extitisse, cum demum circa An. 1294. Menike de Querfurt Magister Provincialis aggeres illos fieri iusserit, eamque terram habitabilem fecerit, illi respondemus, fuisse quidem ibidem palustria loca, ut vel hodiè *de Wisa* demonstrat; nihilo tamen minus fuisse etiam loca editiora, quæ inhabitari coliq; poterunt, ut Hennebergerus auctor est. *lib. de Fluminibus pag. 16.* Santirium etiam arcem in ipsis Vistulæ & Nogadi confluentibus in Insula illa, ante Menekonis de Querfurt tempora fuisse conditam testatur Petrus de Dusburg. *Part. 3. Chron. Pruss. cap. 44.* Pergit jam amicus, sicque contra Cluverum differit: *Vero etiam ne simile quidem, vocem ignobilis fluvii, id quod testatur Henneberg. in Catal. Fluviorum: Rodan-Fluß ist das Danzker Mühlen-Wasser, ist ihnen auch oftmahls ausgestochen / und das Wasser benommen, etc. ut Historiam originis mittam. Testantur idem antiquiores Scriptorum Polonorum, quibus ex ignobilitate vel ignotus fuit, vel nominari non meruit, quem nil nisi inclytum tandem Gedanensium nobilitavit Emporium &c.* Sed neque hæc Cluveri sententiam convellere poterunt: Casparus enim Schuzius duos notat alveos capite discretos, qui uno Radunæ nomine gaudent *in Chron. fol. 2. a.* Vetus Raduna, quem Henneberg omittit, naturalem eumq; antiquissimum habet alveum, retinetque eundem, donec se in Motlaviam fluvium exoneret. Quinimò asserendum videtur Motlaviæ nomen esse recentius, anni illi ob solum impurum à Germanis demum huc commigrantibus impositum, cum antea totus ille fluvius dictus esset Raduna. Cum igitur fluvius hic aliud fortasse nomen sit adeptus, ita ut Radunæ nomen non nisi in exiguis illis duobus hæreret alveis, videlicet eò, qui hodiè vetus Raduna vocatur, & alterò, qui in usum molarum in alium locum recens est derivatus, non mirum etiam est, quod ejus

Polo-

Poloni Scriptorum non meminerint. Sed fac etiam fluvium illum, adeo exiguum esse, ut à Polonicis Scriptoribus nominari non meruerit, quid inde solidi contra Cluverum deducetur? Quis enim nescit, exigua non raro Poëtis commodam fingendi præbuisse materiam? Postremo subjicit sæpè laudatus auctor: *Tanta tunc* (videlicet Herodoti tempore) *harum terrarum notitia erat minime, quippe alta silentii nocte sepulta jacebant incognita. Ut alia omittam, quæ meris conjecturis, iisq; dubiis admodum & infirmis, Cluverum affectibus obnoxium niti arguant.* Hæc ille. Quid autem nos ad hæc regeremus? Ipse auctor nostram causam agit, quando in eodem libro jam tempore Herodoti succinum in Prussia fuisse collectum, atque peregrinis mercatoribus divenditum asserit. Si enim hoc verum est, ut certè est verissimum, quomodo terræ hæc altâ silentii nocte sepultæ jacebant incognitæ? Aseruimus quidem & nos alibi, oras Germaniæ Septentrionales temporibus Julii Cæsaris atque Augusti Romanis fuisse incognitas, adeo ut Historici exactè cognoscere non potuerint, quæ gentes illas oras tenerent, quique ipsarum essent mores: at oræ hujus succiniferæ alia videtur esse ratio. Cum namque succinum ex iis terris in Græciam atque Italiam fuerit allatum, sine dubio curiosiores viri multa super illis gentibus sciscitabantur, Provinciæque illius aliquam saltem sibi acquirebant cognitionem. Quoquo autem se modo res habeat, non defendimus hanc sententiam, ut veram: sed sufficit nobis ostendisse, eam esse probabilem satis, tantoque Viro, quantus fuit Cluverus, minime indignam. Interea, grato hoc accipimus animo, quod idem Clariss. Auctor agnoscit, ex supra allegato Herodoti testimonio probari posse, non fuisse iis temporibus Prussiam desertam, sed à certa quadam gente, quæ succinum colligebat, habitatam.

IV. Verùm quænam gentes antiquissimis illis temporibus Prussiam tenuerint, inquirendum jam nobis erit. Mira hic fabulatus est Christianus primus Prussorum Episcopus sub initium Seculi XIII. à CHRISTI Nativitate. Dicit enim, XLVII. annis antè CHRISTUM Orbi donatum Mathematicos quosdam in urbe Bithyniæ Saturâ dictâ congregatos de populis Septentrionalibus disputasse. Cum verò multa de istis Populis dubia occurrerent, misisse ipsos ex suo numero, qui has regiones perlustrarent. Ex his dein unum tantum,

rum, cui nomen Diwanes, in Bithyniam revertisse, atque reliquis de Prussia nostra sequentia retulisse: Non habere videlicet regionem ad Vistulam fluvium sitam unum nomen; sed pro varietate gentium eandem subindè occupantium modò appellari SARGAGAM, modò GELIDEN, modò VATINIAM &c. nullas insuper ibidem, reperiri urbes, pagos nullos, nulla ædificia; gentem ipsam esse feram; vestimentis uti ex cannâ palustri confectis; Principi suo, cui nomen Masos, tributi nomine liberorum suorum elegantissimos offerre. Hæc & alia plura ex Chronico Christiani refert Simon Grunovius in *Chron. Pruss. M.S.* quem sequitur Thomas Waisselius in *Chron. Pruss. fol. 7.* Habent hoc ipsum & alia Chronica M.S. plurima. Sed mirum est ejusmodi nugas potuisse apud quenquam fidem invenire. Non immerito namque hic quæritur, unde Christianus hæc hauserit? ubi urbs illa Bithyniæ Satura? Quinam illi mathematici inter se disputantes? Illa hic non tango, quæ de Annis Octaviani Augusti ante CHRISTUM natum dicuntur. Manifestè quoque fabulam hanc prodit illud, quod de Maso Principe Prussorum memoratur. Hunc enim pincernam, Miecislai II. Regis Poloniæ (qui Sec. XI. Polonico regno præfuit) fuisse: Cum verò Regnum Polonicum in impotens Rixæ Reginæ dominium concitatum esset, in Tractu Plocensi dominationem arripuisse, atque Provinciam à suo nomine Masoviam appellasse, tradunt Scriptores Polonici. *vid. Johann. Dlugossius. Tom. I. Hist. Polon. lib. 3. pag. 189. seq. ad Ann. 140. Cromer. Neugebauer. & alii.* Non nescio tamen, quid Stanislaus Sarnitius de Masone & Masovia tradiderit. Videlicet statuit ille, Masoviam non à Maslao sive Masone, sed à Massagetis antiquis populis, dictam esse. *lib. 1. Annal. Polon. pag. 34.* Plura quæ ad refellendam hanc sententiam faciunt, in sequentibus commodius tradentur.

V. Qui nugis id genus missis veriora scrutantur, in varias etiam abeunt sententias. Sunt, qui primos Prusiæ habitatores existimant fuisse *SVEVOS*. Fundamentum sententiæ suæ collocant in illo Lucani:

Fundit ab extremo flavos aquilone Suevos.

Primus qui hoc asseruit fuisse videtur Antonius Sabellicus, quem citat & sequitur Joannes Aubanus Bohemus *lib. de Morib. Legib. & ritibus*

vitibus gentium cap. 16. Alii *ÆSTIOS* primos Prussiam habitasse tradunt, *Æstios* tamen Suevorum populos fuisse asserere iidem videntur. M. Fridericus Besselius, Tilsensis Prussus, amicus; dum viveret, meus dilectissimus, in doctissimis suis ad Eginhardum Animadversionibus super hâc re ita disserit: *Æstios* appellat Tacitus *Descript. German. cap. 45.* *Hestios Jordanus* sive *Jornandes* Episcopus *Ravennas de reb. Get. pag. 103. Edit. Lindebrog.* Gens fuit antiquissima, originis Germanica inter *Venedos* & *Slavos* media, ubi nunc *Prussi* ac *Livones* habitant. Nam quod aliqui antiquos *Borussie* incolas Slavica originis faciunt, imperitia, condonandum est, cum constet linguâ Celticâ ac moribus Suevicis usos esse *Æstios*. Et sane videor mihi idem investigare ex iis Taciti verbis: *Frumenta ceterosq; fructus patientius quam pro solita Germanorum inertia laborant.* Hæc ille. Nos priorem illam de Suevis sententiam non probamus. Etenim ex testimonio Lucani tantum abest, ut pro hâc opinione quicquam possit deduci, ut contrarium etiam inde sequi videatur. Commodius enim per Suevos illos apud Lucanum intelliguntur Suevi in Scandinavia tunc habitantes; vel etiam Suevi Semnones cis mare Balticum in Pomerania & Marchia Brandenburgensi degentes. *Sabellicus* multò recentior est, quam ut de rebus adedò antiquis indubitata nobis facere queat fidelem. Sed neque posteriori sententiæ, quæ est Besselii, calculum nostrum adjicimus, licet imperitiam ille exprobret contrarium sentientibus. Quanquam enim & nosmet ipsi agnoscimus, *Æstios* hic quondam habitasse, eos tamen primos incolas Prussiae fuisse, citata Historicorum testimonia non evincunt. Neque verò hoc adedò certum est (si tamen hæc est ipsorum sententia) *Æstios* fuisse Suevorum partem. Negat hoc apertè Tacitus, quando linguam *Æstiorum* Britannicæ, quam Suevicæ similiorem fuisse tradit. *lib. de mor. German. cap. 43.* Nullum autem evidentius signum reperitur, quo melius diversitas populorum cognosci possit, quam lingua diversa.

VI. Quod si igitur antiquos consulamus Scriptores, primos prussiae incolas *VENEDOS* sive *VENEDAS* Slavicas gentes fuisse comperiemus. Audiamus Claud. Ptolemaum, qui sub Antonino Philosopho claruit, ea de re loquentem: *Tenant, inquit ille, Sarmatiam gentes maxima, VENEDÆ, per totum Venedicum sinum. Et super Daciam Pencini & Bastarne, & qui totum Adcatidis*

D

latus

latus *Fazyges ac Roxolani*, & qui interiores sunt iis *Hamaxobii & Alanni Scythæ*: Minores autem gentes tenent Sarmatiam penes *Vistulam* quidem fluvium, sub *Venedis Gythones & Phinni*, post *Bulanos*, sub quibus *Phrungundiones*, post *Avarini* juxta caput *Vistule* amnis. Sub his *Ombrones*, post *Anatrophratti*, post *Burgiones*, post *Arsyeta*, post *Sabori*, post *Piengita & Biessi* penes *Carpatum* montem. Iis omnibus Orientaliores sunt sub *Venedis* quidem iterum *Galinda & Sudeni & Stravani* usq; ad *Alannos*. Sub quibus *Igilliones & Cestoboci*. Hæc *Ptolemæus lib. 3. Geogr. cap. 5. fol. 81. seq. Edit. Græco-Latine Sansonii*. Ex his primò loco patet, *Ptolemæum VEDAS*, gentem maximam, collocare ad sinum *Venedicum*, per quem non *Finnicum*, vel alium aliquem sinum intelligit, sed sine ullo dubio illam *Svevici maris* (quod jam *Balticum* vocamus) partem, quæ *Prussiam, Curoniam & Livoniam* alluit. Probatur hoc ex ipsis *Ptolemæi* verbis evidentissimè. Etenim dicit ad *Vistulam* sub *Venedis* habitare *Phinnos & Gythones*. Jam si *Venedi* sinus *Venedici* accolæ fuerunt, ita ut sub se (i. e. versus austrum) ad *Vistulam* haberent *Phinnos* aliasque gentes; non potest aliud inde colligi, quam quod *Sinus Venedicus* sit *maris Baltici* pars, qua *Prussiam* contingit. Hinc ad oculum patet, *Venedas*, *Slavicos* populos, oras *Prussiae Septentrionales*, i. e. maritimas tenuisse. Probat hoc ipsum etiam *Cluverus* noster ex locis quibusdam in *Livonia* sitis, ut sunt *Wenden / Windaw / Uschewende* quæ antiquorum *Venedorum* memoriam hodièque retinere autumat. Verum loca illa alium suorum nominum auctorem nuncupant. Constat enim *Vinnonem* Magistrum *Ordinis Ensisiferorum* in *Livonia* ea oppida condidisse, à suoque nomine appellasse. Vid. *Chronicon Ordinis MS. sive ut alii vocant Zohemeister Cronick. f. 41.* Probabilius argumentum, quo probari potest, in his oris quondam habitasse *Venedas*, depromemus, si respiciamus ad succinum apud *Venedas* colligi solitum, & fabulas illas antiquorum *Poëtarum* de *Succino* apud *Venetos* *Italiae* populos ad *Padum* Proveniente. Hoc enim *Poëtis* occasionem dedit fabularum, ita ut *Venetis* sive *Henetis* tribuerent, quæ *Venedis* *Sarmaticis* populis erant tribuenda. Vid. *Cluv. l. 3. Germ. Antiq. c. 44. in princ. Conf. quæ supra diximus n. 3.* Ne autem nobis contra *Ptolemæi* auctoritatem quispiam obvertat, id quod nos intendimus ex ipso non posse probari, cum gentes diversissimas, eo potissimum in loco

Iocò, maximè confundat; quædam etiam de his dicenda nobis erunt. Videlicet concedendum esse statuimus, Ptolemæum multa miscere: in sedibus verò genti Venedicæ ipsum putamus non errare. Quod ad prius attinet, certum est Ptolemæum inter gentes Sarmaticas (quas à Germanicis populis Vistulâ amne distingvi, tradit præter alios Pomponius Mela *lib. 3. de Situ Orbis cap. 4.*) numerare, Avarinos (Varinos) Phrungundiones (Burgundiones) Gythones (Gothones) & alios, quos tamen alii eorum temporum Geographi & Historici Germanicæ fuisse originis asserunt, & ultra Vistalam (in Prussia hæc scribimus) collocant. Differtis enim verbis Plinius Burgundiones, Varinos & Guthones Vandalis (non Venedis) Germanicæ genti accenset, eosque in hodierna Polonia (quam tunc possidebant Germani) Mekelburgico Ducatu, & Pomerania collocat. *lib. 4. Hist. Nat. cap. 14.* De Varinis & Gothonibus idem apparet ex Taciti libro *de morib. German. cap. 40. & 43.* Deinde neque hoc probari potest, quod Ptolemæus Venedos adhuc suo tempore in Prussia ad mare Balticum habitasse scribit. Notum enim est ex Tacito, tunc temporis jam Æstios, qui Germanicæ fuerunt originis, maritimam illam oram habitantes, succinum collegisse. Tacit. *de morib. Germ. cap. 45.* Porro opponit etiam Ptolemæus quasdam gentes Venedis, quas nihilominus inter Venedicas gentes numerari debuisse per est verisimile. Per Bulanos certè nulli alii videntur intelligi posse, quam Poloni; qui dubio procul Venedicæ sunt originis. Videantur quæ ea de re diximus *lib. 1. Reipubl. Polon. cap. 1. & 2.* Quare injuriam Ptolemæo facere non videtur Philippus Cluverus, quando, Ptolemæum per omnem Germaniam (fortassè etiam per omnem terræ orbem) novissima cum antiquissimis permiscere dicit. *lib. 3. German. Antiqu. cap. 44.* Posterius illud, quod de sedibus gentis Venedicæ Ptolemæus asseruit, verum esse deprehenditur ex argumentis supra explicatis. Addere possumus & alia. Gothi nimirum, ut sententia habet probabilissima, trecentis antè CHRISTUM natum præter propter annis in Prussiam migrasse putantur. In Prussia verò longè ante tempora Herodoti gentem aliquam habitasse, jam supra probatum dedimus. Quam igitur hic aliam producemus gentem, quæ sinui Venedico nomen dederit, nisi solos Venedas?

VII. Præter Venedos in Prussia quondam GALINDAS & SUDINOS habitasse, ex citatis numero superiore Ptolemæi verbis liquet. Testantur hoc ipsum & nomina ipsa Galindarum & Sudinorum, de quibus plenæ sunt gentis nostræ Historiæ. De *STAVANIS* quoque Ptolemæi suspicari licet, & ipsos olim fuisse Prusiæ incolas, cum situs ipse harum gentium ei sententiæ faveat. Ubi enim hodiè sunt districtus Neidenburgensis & Ortelburgensis, ibi antiquitus Galindos fuisse certum est. His contermini fuerunt Sudini, gens potentissima, in quorum sedibus hodiè sunt districtus Johansburgensis, Reinensis, Lyccensis, Marggraboviensis. Sudiniam hanc Veterem contingit *SCHALAVONIA* Provincia, quæ & *SLAVANIA* dicitur. Huic verò nomine Stavana & Stavanorum nihil est similius. Videtur idcirco Stavana Ptolemæi esse nostra Slavania. Existimavi ego antehac Galindos, Sudinos & Stavanos fuisse Venedicas gentes, idque asserui in Dissertatione mea de Originibus Prusicis. Postea verò cum nonnullis difficultatibus premerer, cœpi verba Ptolemæi paulo curatius expendere, & certè inveni ipsum hos Populos Venedis non accensere. Videlicet, appellat populos illos generali nomine Sarmatas: In his verò speciatim numerat Venedas, Peucinos, Bastarnas, Sudinos, Galindos, Stavanos, alios. Illud tantum discrimen earum gentium notat, quod quædam fuerint majores, quædam verò minores. Ex quibus jam sit manifestum, Sudinos, Galindos, Stavanos non esse Venedas, quocirca separandos etiam ipsos hic duximus. Sed occurrit his supra laudatus amicus, quando scribit, non esse hanc hypothesein certam, quam nos & alibi posuimus, & nunc denuò repetimus, Galindos & Sudinos olim Prusiæ fuisse incolas. Verum, licet non negemus, incertam, imò falsam esse hypothesein eorum, qui asserunt Sudinos habitasse Ptolemæi temporibus in extremis Sambia oris ad mare Balticum ibidemque succinum collegisse: in universum tamen hoc asserere, Sudinos non fuisse Prusiæ incolas, nimis est durum. Fuerunt fanè illi Prusiæ incolæ, licet in Sambia non habitarent. Pro nostra siquidem sententiâ militat verba Ptolemæi, qui cum dixisset, ad Venedicum sinum habitare Venedas, recensere deinde incipit populos minores, & quidem ordine duplici. Primò enim enumerat occidentaliores, Vistulam amnem proximè accolentes,

usque

usque ad ipsum Vistulae caput. Deinde orientiores enarrat sub
iisdem Venedis sedes suas habentes, inter quos Sudini, Galindi &
Stavani sunt. Uterque verò populorum ordo in Prussia esse potest.
Et licet largiremur, hos populos extra Prussiam tunc habitasse, nimi-
rum in Samogitia & Lithvania, quod de Stavani saltem asserendum
videtur, utpote quos usque ad Alaunos sedes suas extendisse me-
morat Ptolemæus; hoc tamen negari non posset, his gentibus Prus-
sos illos Veteres, quos Ordo Teutonicus reperit, originem suam de-
bere. Superfunt namque etiamnum in Prussicis oris illa ipsa nomi-
na, & quidem non corrupta, sed integra; licet Sudini ab Ordine
Teutonico alium in locum sint transportati. *Vid. Petr. de Dusburg,*
Part. 3. Chron. Pruss. cap. 212. & que nos ad caput illud notavimus. Ga-
lindi, Prussorum olim Potentissimi, antiquis in sedibus, videlicet in
Australibus Prussiae partibus, ab Hennebergero collocantur. *Vide*
Comment. ad Tab. Pruss. tit. Sudaven. & Tabulam ipsam Geograph.

VIII. Præter Venedos, Galindas, Sudinos & fortasse etiam,
Stavanos, habuerunt in Prussia suas olim sedes *GOTHI*, & quidem
ad mare Balticum. Testatur hoc ipsum Scriptor antiquissimus Py-
theas (utpote qui CCC. annis ante *CHRISTUM* vixisse fertur, ut
vult Hugo Grotius in *Prolegom. ad Hist. Goth. & Vandal.*) apud Pli-
nium *lib. XXXVII. Hist. Nat. cap. 2. circa fin.* Probant hoc etiam,
multi nostratum ex Jornande Episcopo Ravennate, qui Sec. VI. flo-
ruit. Dicit hic Gothos venisse in Ulmerugiam, per quam non
pauci intelligunt Culmensem in Prussia Provinciam. Sed super hac
re mentem nostram inferius aperiemus. Certius illud est argu-
mentum, quod ex recentioribus multi sedes Gothis in Prussia assi-
gnarunt. *Vid. Aeneas Sylvius in Descript. Europæ cap. 29. Erasmus*
Stella lib. 1. & 2. Antiq. Boruss. Joannes Magnus lib. 1. Hist. Gothorum
Sueonumq; cap. 15. Hugo Grotius in Prolegom. ad Hist. Goth. Vandal.
& Longob. Johan. Loccenius lib. 1. Antiq. Sueo-Goth. cap. 1. Sed &
illud argumentum pro nostra sententia non contemnendum est,
quod Vincentius Kadlubko Historiæ Polonicæ Scriptor Prussos ubi-
que ferè vocat Getas. *ut lib. 3. Epist. 31. & lib. 4. cap. 19. alibi.* Eo-
dem etiam collineat vetus Adami Bremensis Scholiastes, *num. 87.*
ubi dicit: *Gothi à Romanis Getæ vocantur, de quibus Virgilius dice-
re videtur:*

acerq; Gelonus

*Cum fugit in Rhodopen, atq; in deserta Getarum
Et lac concretum cum sanguine potat equino.*

Hoc usq; hodie Gothi & Sembi (Samländer) facere dicuntur, quos ex lacte jumentorum inebriari certum est. Hæc ille. Cum igitur antiqui Gothos ac Getas unam eandemq; gentem esse statuunt, (quod etiam rectè ab iis fieri Joannes Loccenius contra Cluverum, Pontanum, aliosque defendit. lib. 1. Antiq. Sveo-Goth. cap. 1.) Kadlubkus verò plerumque Prussos Getas appellet, manifestum est, ejus tempore, Prussiam à Gothis habitari, fuisse creditum. Confirmat etiam hoc Scholiastes Adami Bremensis ex victu Prussis ac Getis communi, de quo infra dabitur agendi locus. Ex alio insuper fonte pro hæc sententiâ petit argumentum Fridericus Besselius, quando Guttonum nomen in vico Guttland vel Gootland in Vistulæ ripâ superare scribit in Animadvers. ad cap. 12. Eginhardi. Firmissimum, autem argumentum pro Gothorum in Prussia sedibus peti potest à summa cultus divini apud Gothos & Prussos convenientia, de qua suo loco sumus acturi.

IX. Porro *ÆSTIOS* quoque in Prussia collocant antiqui Scriptores. Tacitus in calce libri *de morib. Germ.* sic de illis loquitur: *Ergò jam dextro Sævicæ (Baltici) maris litore Æstiorum gentes alluuntur, quibus ritus habitusq; Suevorum, lingua Britannicæ propior. Matrem Deam venerantur, insignes superstitionis formas aprorum gestant, id pro armis, omniumq; tutela securum DEI cultorem etiam inter hostes præstat. Rarus ferri, frequens fustium usus. Frumenta ceterosq; fructus patientius, quam pro solitâ Germanorum inertia laborant. Sed & mare scrutantur, ac soli omnium succinum, quod ipsi glessum vocant, inter vada atque in ipso litore legunt.* Jornandes, qui & Jordanus & Gordianus dicitur. lib. de Reb. Ger. cap. 5. pag. 615. seq. de populis has terras inhabitantibus agens, hæc inter alia habet verba: *Ad litus autem Oceani, ubi tribus faucibus fluenta Vistula fluminis ebiuntur, Vidioarii resident ex diversis nationibus aggregati, post quos ripam Oceani ITEMESTI (alii legunt Estii, vel etiam Æstii) tenent, pacatum genus omnino. Et cap. 23. pag. 643. cum de Venedis, Antibus & Slavis egisset, addit: Æstrorum (Æstorum) quoq; similiter*

liter nationem, qui longissima ripa Oceani Germanici insident, idem ipse (Emmericus Gothorum Rex) prudentiae virtute subegit. Eodem Seculo floruit Cassiodorus, apud quem reperitur Theodorici Gothorum Regis ad Aestios, quos ibi Hæstos appellat, Epistola Gratiarum actoria pro succino sibi ab Hæstis misso, cujus Epistolæ initium hic dabimus: *Hæstis Theodoricus Rex: Illo & illo Legatis vestris venientibus grande vos studium notitiæ nostræ habuisse cognovimus, ut in Oceani litoribus constituti, cum nostræ mente jungamini: suavis nobis admodum grata petitio, ut ad vos perveniret fama nostræ, ad quos nulla potuimus destinare mandata. Amate jam cognitum, quem requisivistis ambientes ignotum - Et ideo salutatione vos affectuosa requirentes, indicamus succina, quæ à vobis per horum portitores dicta sunt, grato animo fuisse suscepta: quæ ad vos Oceani unda descendens hanc levissimam substantiam, sicut & vestrorum relatio continebat, exportat. Sed unde veniat, incognitum vos habere dixerunt, quam ante omnes homines patria vestra offerente suscipitis.* Hæc apud Cassiodorum lib. 5. Var. ep. 2. Seculo IX. vixit Eginhartus, qui in Vita Caroli Magni cap. 12. sequentia de Aestiis habet: *Hunc sinum (Codanum) multæ circumstant nationes. Dani scilicet & Sveones, & quos Nortmannos vocamus septentrionale litus & omnes in eo Insulas tenent, at litus Australe Slavi & Aesti, & alie diverse incolunt nationes.* Itaque ut ex allegatis Historicorum testimoniis manifestum est, habitaverunt Aestii in Sambia ad litus maris Baltici. Procedente verò tempore ulterius versus Septentrionem progressi sunt, usque in Livoniam, ubi adhuc Esthonia Provincia reperitur.

X. Aestios illos à Gothis fuisse diversos multis probare nititur Philippus Cluverus lib. 3. Germ. Antiq. cap. 44 & 46. Putat autem Aestios fuisse *Istævonas* Rhæni accolæ, quos à Pythea, Strabone & Stephano *Ostiones* sive *Ostios* appellari contendit, licet agnoscat, citatos Auctores de sedibus enumeratarum gentium inter se non consentire. Hos Aestios, Ostiones, sive Istævones longè antè Casaris in Galliam Comatam expeditiones, in Prussiam autumat commigrasse, succensetque Goropio Becano, qui Prussiani, vel ejus partem, putat fuisse antiquorum *GLESSARIAM*, quæ & *AUSTRIANA* dicebatur, ut auctor est Plinius lib. 4. Nat. Hist. cap. 13. Comprobat verò sententiam Goropii Becani Hugo Grotius in Prolegomenis sæpè citatis.

estatis. & existimat Æstios ipsissimos fuisse Gothos, à reliquis Gothis, qui in Scandinavia remanserant, ita vocatos, quòd solem orientem spectarent. Confirmat hanc nomenclationem auctoritate Saxonis Grammatici, ut & Anglorum, qui hodieque *Æst-Saxiani* in Anglia vocant, quæ Provincia ipsis Latine dicitur *Saxonia orientalis*. Addere possumus & hoc, quod Angli Prussos nostros etiamnum appellant *Osterlingos* non ob aliam certè rationem, quam quod ipsi ad orientem solem siti sunt, ut cognosci potest ex Gyvilhelmi Waffii Glossario *In voce Scerlingus*. Nos autem licet Bacano & Grotio concedamus, Æstios fuisse Gothos, Austraniam tamen, quæ & Glesfaria dicebatur, non fuisse Prusiam, ejusve partem, cum Cluvero statuimus. Æstios fuisse Gothorum progeniem, illud etiam præter jam allata argumenta, comprobatur, quod eosdem illos Prussos, Tacito, Jornandi & Eginharto Æstios vocatos Vincentius Kadlubko Scriptor Polonicus appellat *Getas* seu Gothos, ut ex num. IX. liquet. Facit huc etiam antiquum illud Boleslai I. Regis Poloniae Epitaphium, quod ipsi Sec. XI. positum est, & reperitur Posnania in templo Cathedrali. In illo namque hæc inter alia reperiuntur verba:

*Tu possedisti velut Athleta CHRISTI
Regnum Slavorum, GOTHORUM seu Polonorum.*

Ubi per Gothos intelligi debere Prussos arbitror, quos Boleslaus ille subegisse dicitur. Helmold, *lib. 1. Chron. Slav. cap. 15.* Particula namque illa *seu* non est exegetica, cum Poloni ab antiquis non appellentur Gothi, sed sine dubio propter metrum à Scriptore barbaro pro copulativa particula, &, posita est. Cæterum Glesfariam, quæ & Austrania vocatur, non esse Samlandiam in Prussia, sed aliam quandam Insulam in Oceano Germanico, quæ alluit Chersonesum Cimbricam sive Holsatiam, Slesvicensem Ducatum & Jutlandiam, contra Grotium aliosque probat luculentissimè Cluverus. Austrania proinde videtur fuisse Insula maris Germanici, non Baltici. Colligitur id ex Plinii verbis sequentibus: *Quidam, inquit ille, hæc habitari ad Vistulam usq. fluvium à Sarmatis, Venedis, Scyris, Hirris tradunt. Sinum Chylipenum vocari, & in ostio ejus Insulam Latrin. Mox alterum sinum Lagnum conterminum Cimbris. Promontorium*

Cimbr.

Cimbrorum excurrrens in maria peninsulam efficit, quae *Haustris* appellatur XXIII. M. passuum. Inde Insula Romanis armis cognita. Earum nobilissima, *Burchana*, *Fabaria* à nostris dicta à frugis similitudine sponte provenientis. Item *Glessaria* à succino militie appellata à Barbaris *Austrania*, praterq; *Aetania*. Toto autem hoc mari ad *Scaldin* usq; fluvium *Germania* accolunt gentes haut explicabili mensura. Hæc ille lib. 4. cap. 13. Quod autem hic *Plinius* dicit, *Glessariam*, *Burchanam*, *Fabariam*que fuisse Romanis armis cognitam, id dilucidius proponit lib. 37. cap. 3. pr. quando scribit: Certum est gigni in Insulis septentrionalis Oceani (succinum) & à Germanis appellari *glessum*, itaq; & à nostris unam Insularum ob id *Glessariam* appellatam *Germanico Cæsare* ibi classibus rem gerente, *Austraviam* à barbaris dictam. Ex his jam manifestum fit, per *Glessariam* non posse intelligi *Sambiam* sive *Samlandiam* nostram, ut *Grotius*, aliique, etiam ex nostratibus Scriptoribus volunt. Repugnat enim primò Insulæ situs. Incipit enim *Plinius* Insulas enumerare in mari septentrionali (sub cuius nomine Veteres etiam *Germanicum* & *Balticum* mare intelligunt) fitas, & quidem ab oriente. Ad *Vistulam* amnem ponit finem. *Cilypenum* & *Insulam Latrin*. Inde versus occidentem progressus, commemorat finem *Lagnum*, *Cimbris*, sive hodiernis *Holsatis* & *Jutlandis*, conterminum. Posthæc ulterius versus occidentem proventus, Promontorium *Cimbrorum*, quod sine dubio hodiè vocant *Scagen rief*, numerat. His ita enarratis, tandem *Austraniam* ponit, *Glessariam* à militibus dictam. Hoc ipsum etiam colligitur ex *Solino*, qui in *Polyhist. cap. 20.* *Glessariam* ponit in mari *Germanico*; non in mari *Baltico*, quod tunc etiam *Svevicum* dicebatur. Adhæc veritas sententiæ nostræ elucet etiam ex nominibus illis Insularum, *Austraniæ* & *Burchanæ*, quæ & *Fabaria* vocabatur, quibus etiamnum cognomines Insulæ reperiuntur in *Mari Germanico*. Videlicet *Austrania* est Insula *de Strant* dicta, adiacens *Slesvicensi* Ducatui: *Burchana* est Insula *Borchen* ad ostia amnis *Amisæ* sita. Tradit etiam *Veturius*, teste *Cluvero*, in Insula *Borchen* reperiri turrim, cui vulgaris appellatio est *het Boonhuis* i. e. domus fabaria. Tandem persuadere nobis non possumus, usque in *Prussiam Germanicum Cæsarem* navibus appulisse, cum illud ex antiquis Scriptoribus evidenter probari nequeat. Alia autem, quæ illis tem-

poribus has oras Romanis non fuisse cognitatas probant, adduximus in Originibus Pomeranicis. Nec opponi nobis potest auctoritas Taciti afferentis, *Solos Gothones succinum, quod illi Glessum vocant, inter vada atq; in ipsolitore legere.* Hoc enim intelligendum est de maximo succinorum proventu. Licet enim alia quoque loca succinum reperiant, illius tamen particulae sunt minores, & officinis artificum ferè inutiles. Et hoc est, quod exprimere voluit Rex Theodoricus illis verbis: *Succinum ante omnes homines patriam vestram offerente suscipitis.* Eius generis particulas succini minutas cum milites Cæsaris Germ. reperissent, cognovissentq; illud appellari glessum ab incolis, nominarunt Insulam illam Glessariam, quæ Barbaris erat Austrania.

XI. Quocirca cum probatum sit, Gothos & Æstios unam fuisse gentem, inquirendum & hoc erit, quousque Gothi in Prussia sint progressi, sive quas olim Prussiae partes habitarint. Æneas Sylvius, Erasmus Stella aliique nostrates Historici ex Jornande referunt, Gothos Hulmigerorum expulsores terras occupasse, i. e. in Vistulae ripa orientali inter Ossam & Drebniciam annes confedisse. Verùm jam supra innuimus, Jornandem per Ulmerugos (sic enim eos appellat, non Ulmigerios, ex quibus Culmigeros eos postea vocatos non pauci fabulantur) intelligere Rugios in Pomerania. Divisa quippe Rugiorum gens erat in Ethelrugios (*die edlen Rugen*) & Hulmirugos. (*die Holm-Rugen*) Illi secundum Jornandem in Scandinavia remanserant; hi verò in Pomerania hodierna jampriscis temporibus confederant, ut hoc fusè probatum dedimus in Dissertat. de Originibus Pomeranicis. Ex Jornandis igitur testimonio nihil pro sedibus Ulmerugorum in Prussia poterit afferri, quod aliquam saltem veri speciem habeat. Quod si Cluverum consulamus, alios illum Gothi in Prussia terminos constituere videbimus. Nimirum dicit, Gothos ab oriente habuisse Vistulam, & ubi is in duo scinditur cornua inter Pölplin & Stum; deinde alveum ejus orientalem, qui dicitur Nogat, præterfuitque Mariae burgum, inde propè Elbingam in lacum effunditur. Hinc verò ipsum lacum ad ostium usque, quo is inter duos vicos Balge & Pillau Oceano miscetur. *lib. 3. Germ. Antiq. c. 34.* Secundum Cluverum ergò Gothi sive Gothones tenuerunt antiquis temporibus hodiernam Pomerelliam, Insulam majorem (*das grosse Werder*) & Neriam, ut vocatur Geda-

Gedanensem, sive terram illam inter mare Balticum & lacum recentem usque ad Pillaviam. Verum nos, qui Gothos atque Æstios unam putamus fuisse gentem, ulterius ipsos in Prussiam penetrasse dicimus. Certum siquidem est Æstios ultra Pillaviam in Sambia Succinum collegisse: posterioribus etiam seculis eos usque in Livoniam progressos, nomen Æstorum ad hoc usque tempus perdurans evincit. Quamobrem etiam nostri Historici Livonos frequenter appellant *die Zysen / die Zysfländer*. Vid. Chronicon Ord. fol. 39. b. 41. b. 42. b. Waisselius & alii passim. Deinde disertis olim verbis hoc ipsum asseruisse videtur Pytheas, quando Gothos sive Gothones succinum legere dicit, apud Plin. lib. 37. c. 2. circa fin. Jam cum succinum in sola Sambia & olim fuerit lectum, & hodiè quoque legatur, non est dubium, quin Gothones iis temporibus in Sambia habitarent. Videtur præterea hoc ipsum ex eo elici, quod Pytheas Gothones æstuarium nomine Mentonomon accolere perhibet. Per æstuarium illud fortasse intelligit lacum recentem, licet circa magnitudinem ejus erret. Aut si mitius de eo sentire velimus, error aliquis negligentia librariorum irrepserit, adeò ut pro ἑξακισχίλιων σταδίων, i. e. sex millium stadiorum, scribendum Plinio fuerit ἑξακοσίων σταδίων, i. e. sexcentorum stadiorum, Nomen autem hoc, ut diceretur Mentonomon, accepisse videtur à territorio Medenow, in quo vicus ejusdem nominis hodièque reperitur. Et hæc sunt conjecturæ Johannis Micælli lib. 1. Chron. Pomeran. num. 6. & 7.

XII. Præter dictas gentes collocantur etiam in Prussia à quibusdam *ÆLVEONES*, de quibus Ptolemæus lib. 2. Geogr. cap. 5. fol. 53. (88) sive *HELVECONES*, de quibus Tacitus lib. de morib. German. cap. 43. Habet hanc gentem Caspar Henneberg. in Tabula antiquæ Prussiae libello de Veteri Prussia, præfixâ. Collocantur autem eo in loco, ubi nunc sita est urbs Elbingensis, quæ etiam ab illa gente nomen sortita esse dicitur, ut ab Ælveonibus dicatur Elbinga, Augusta Ælveonum, Ælveopolis, ut eam frequenter appellat Fredericus Zamelius b. m. Consul Elbingensis. Verum cum nos in Animadversionibus ad Part. 3. *Dusburgii cap. 16.* mentem nostram super hoc negotio jam exposuerimus, variasque sententias de sedibus harum gentium in Silesia, Bornholmia, Pomerellia ad Helam in medium produxerimus, ad ea benevolam Lectorem remittimus.

XIII. Sunt præterea, qui *HERULIS* in Prussia & Samogitia sedes assignant, fulciuntque hanc sententiam suam argumentis haut contemnendis. Placet hic audire Albertum Wijuk Kojalowicium, qui in Historia Lithvanica eâ de re sic loquitur: *Mihi inter tot ambages, ubi cardo rei solis conjecturis vertitur, detectum instituenti, non leve argumentum è Wolsfango Laxio fuerit, antiquitus eos populos Herulos nuncupatos. Hic scriptis præterito seculo Commentariis Septentrionalium populorum mutationes eruditè vestigans, cum lib. 20. in Herulorum mentionem devenisset, memorat eorum reliquias Italiâ pulsas in Megapolitano territorio consedisse, Verulosque nunc dici. Sermo illis à circumjacentibus populis omnino discrepans est, cujus ut exemplum Lectori Scriptor exhiberet vulgari eorum linguâ sacram orationem cubitalibus literis executus est. Hanc cum attentius legerem eandem omnino magna parte esse deprehendi cum illâ, quam inter Lithvanos & Lotavos usque hodiè retinet. Herulis præinde veteribus Lithvaniam & reliquas ejusdem gentis provincias sedem atque originem fuisse vix possum ambigere. Accedit quod Leges & instituta Herulorum paria sunt illis, quæ de Majoribus Lithvanorum variè prodiderunt. Utriusq; iidem ferè in religionibus ritus; utrisque olim mos propinquos senis aut morbo spem omnem evincente confectos, trucidandi: mancipia, equos, canes & quicquid in vivis carum habuissent, funerali rogo nã cum defunctorum cadaveribus exurendi aliâq; sexcenta. Hæc & alia plura Kojalovvicz Parte I. Hist. Lithvan. lib. 1. pag. 5. seqq. Nos his repugnare non possumus, cum argumentum illud à linguâ Herulorum petatum sit longè firmissimum; tamen non putamus Herulos à Galindis & Sudinis fuisse diversos, cum linguâ moribusque, ut sequentia probabunt, conveniant. Fortasse illi Patriâ jam egressi nomen Herulorum sibi sumpserunt, aut ab aliis sibi gentibus inditum non sunt, aspernati. Sed de his numero sequente. Idem dicendum nobis esse videtur de *PHINNIS*, quos itidem Prussia nostræ fuisse incolas ex Ptolemæo liquet. Collocat enim eos ad Vistulam juxta Gythones sub Venedis. Sed clariora hæc fient ex iis, quæ Dissertatione proximè subsequente proponentur. Videatur interea Tacitus lib. de morib. Germ. in calco. & Matthias Strykovvski Ossostevicium Canonicus Samogitiæ lib. 1. Hist. Lithvanicæ.*

XIV. Præ-

XIV. Præterea fortasse non aberraverimus, si etiam *SCYROS* & *HIRROS* inter Prussiae Veteris incolas numeremus. Etenim Plinius, de harum terrarum incolis agens, ad Vistulam, etiam dictas gentes collocat: *Quidam*, inquit, *haec habitari ad Vistulam usque fluvium à Sarmatis, Venedis, Scyris & Hiris tradunt. Sinum Chylipenum vocari, & in ostio ejus Insulam Lattrin.* Hic verò posset alicui in mentem venire *HIRROS* illos ipsissimos esse *HERULOS*, de quibus num. superiore actum est. Firmare hoc videtur non tantum affinitas & similitudo harum appellationum, sed etiam, quod Seyri (quos hic Plinius cum Hiris conjungit) cum Herulis sub Rege Odoacro in Italiam expeditionem susceperunt. *Vid. Procopius de Bello Goth. cap. 1. Jornandes lib. 2. Blondus Dec. 1. lib. 2. Vide quoque Dissertat. nostram de Lingua, & Dissertat. de Militiâ Veterum Prussorum.* Et hæc ex vetustis illis Scriptoribus de Prussiae incolis poterant adduci. Si ad paulò recentiora tempora respiciamus, reperiemus, *Jornandem Sec. VI. Scriptorem hic sedem assignare VIDIOARIIS, vel ut alii legunt VIRIDARIIS.* Sunt, qui per hos intelligi volunt, Insularum (quarum jam antehac aliquoties fecimus mentionem) incolas; idque probare se posse putant ex ipso vocis hujus etymo, cum Viridarii dicantur, quasi *die Werderscher.* *Vincentius Kadlubko (qui Sec. XII. vixit) collocat etiam in Prussia SOLADIMISTAS & POLLEXIANOS lib. 4. Chron. Polon. cap. 19. pag. 509.* Quæ autem illi Prussiae loca coluerint, parum compertum est.

XV. Postremò ad tractationem de gentibus Prussicis pertinet etiam illud, ut indicemus, quænam sub ipsum Ordinis Teutonici in Prusiam ingressum hic fuerint, Terræ, & quæ in Terris illis Territoria gentesque. Scriptores Prussici juniores *Waidevvutum prussorum Regem duodecim filios habuisse ferunt, quorum nomina sunt: Saymo, Neydro, Sudo, Slavo, Narango, Bario, Galindo, Warmo, Oggo, Pomezio, Colmo & Lituo.* Ab his Prussiae partes nomina sua sortitas esse perhibent, quæ sunt sequentes:

Sambia.
Nadrovia.
Sudovia.
Schalavonia.
Natangia.
Bartonia.

Galindia.
Warmia.
Oggerlandia.
Pomezania.
Culmigeria sive Culmia.
Lituo in Lithvaniam concessisse
 eamque de suo nomine
 appellasse dicitur.

Sed fabulas illas plusquam aniles esse, quæ de Waidevvuto ejusque filiis circumferuntur, nemo non animadvertet, qui tantum Waidevvuti tempora, cum antiquitate quarundam ex his terris conferet. Waidevvutum enim alii Sec. IV. alii Sec. VI. alii Sec. XIII. à CHRISTO nato vixisse nugantur: *SUDINORUM* autem, *GALINDARUM*, & fortasse etiam *SCHALAVONIORUM* nomina occurrunt jam apud Ptolemæum, qui Sec. II. à CHRISTO nato floruit, ut ex supradictis liquidò constat. Similiter *SEMBIÆ* nomen reperitur apud Adamum Bremensem Sec. XI Scriptorem *lib. de Situ Daniae num. 77. pag. 147.* Hinc saltem illa sententia, quæ Waidevvuti ætatem ad Sec. XIII. refert, in fumum abit. *VARMIAM* insuper quidam ab antiquis populis, qui Varini dicuntur, dictos esse autumant. *Vid. Philipp. Melanchth. in Chron. fol. 303. & Stanisl. Sarnitius in Chronographia Poloniae, Analibus Poloniae annexa.* Quanquam autem neque hæc mihi sententia probatur, evidens tamen est, non omnibus Auctoribus nugas illas de duodecim Waidevvuti filiis probari. Adhæc Erasmus Stella, licet & ipse Waidevvuti fabulas enarret, pauciores tamen ei filios attribuit. Adde quod Hoggerlandia nomen à Germanis tempore Cruciferorum dicta esse videtur, quasi dicas *ein Hoefrichtes Land* / idque ob montes quam plurimos quibus hæc regio tumet asperaturque. Dusburgius certè alique antiquiores eam Prusis partem non Oggerlandiam sed Pogesaniem vocant. *POMEZANI* non videntur Veterum Prusorum temporibus ab aliis Prusis fuisse distincti, cum nomen Pomezanorum commune ferè fuerit omnium Prusorum. Sic enim verba habent Privilegii Culmensis num. XXXII. *Qui verò pauciores mansos habuerit cum Plata & aliis levioribus armis & uno equo,*

equo, ad arma talia competente, debet cum Fratribus nostris in expeditionem, quoties ab eis requisitus fuerit, pergere contra Pruthenos, qui Pomezani largo vocabulo nuncupantur. Hæc ibi. Postremò *CULMIGERIAM* ab Hulmigeris antiquis Prussiae populis Historici nostri penè omnes nomen esse sortitam asserunt, quod quomodo Waidevvuti filio conveniat ipsi viderint. Sed & illas, quas enumeravimus, Prussiae partes singulas, habuisse sua territoria & peculiare subdivisiones certum est. Quod si hic vel solum Dusburgensem nostrum consulamus, plurima in eo terrarum Prussicarum territoria specialia deprehendemus. Nimirum.

In *SUDOVIA* fuerunt:

Kimenovia.

Karfovia.

Crasina.

Pokine.

Meruniske.

Selia.)

In *SAMBIA*

Povvinda.

Pobeta.

Beta.

Rudovia.

Quedenovia.

In *VARMIA*

Gobatini.

Glottinia.

In *POMESANIA*

Algent.

Risen f. Reisen.

In *NATTANGIA*

Solidovia.

Sclumien.

In *NADROVIA*

Cattovia.

Rethau.

Ex his plurima adhuc nomina supersunt pagis, vicis & oppidis imposita. Sic in Sambia sunt ad hunc usque diem pagi *Powunden/Pobeten/Rudau/Quedenaw*. In Sudovia est adhuc pagus *Mierniszki*, ut & *Kryssovva*. In Pomesania à territoria *Risen*, dictum est oppidum *Risenburg*. Reliqua peti possunt ex *Hennebergeri libello de Divisione Prussiae*, & ex *Commentariis ad Tab.*

Geogr. Pruss. quibus etiam est adjectus liber de fluminibus & lacubus Prussiae.

DIS-